

ОЗБИЉНОСТ ЕЈМИСОВЕ САТИРЕ

Сажетак: Још од Свифтовог времена сатирични роман представља један од омиљених жанровских облика енглеских и америчких романописаца. Овдје ћемо обратити пажњу на један специфичан облик сатире на енглеском језику – академску сатиру. Први значајан роман који разобличава академски свијет у књижевности јесте Ејмисов *Срећни Цим* (1954). Радња његовог романа одиграва се половином прошлог вијека када је високо школство у Великој Британији постајало *савременије*. Указаћемо на литерарне обрасце, стилске одлике, занимљиве карактере и нарочито на озбиљност његовог хумора заснованог на веселој академској заједници.

Кључне ријечи: роман, академска сатира, хумор, универзитет, професори

Познато је да комични роман у Британији има дугу и богату традицију још од времена Свифта (1667–1745) и Филдинга (1707–1754). Овдје ћемо посветити пажњу облику савремене сатире која своју духовиту жаоку усмјерава на високо школство и живот у универзитетском кампусу. Тако је настао жанр познат као „роман с кампуса“ („campus novel“) или „академски“ роман (Кадон, 1998: 107). Појавио се педесетих година прошлог вијека у САД и Великој Британији истовремено, и као што му и име говори, бавио се темама из универзитетског живота. Жанр сатиричног академског романа се одржао до данас у англофоним земљама. Писци овог типа романа на духовит начин разбијају илузије о узвишености академских навика и обичаја, како студентских, тако и професорских. Међу најзначајније представнике овог жанра убрајамо америчке писце Мери Макарти¹ (Mary McCarthy, 1912–1989) и Владимира Набокова (Vladimir Nabokov, 1899–1977), и енглеске Кингзлија Ејмиса (Kingsley Amis, 1922–1995), Малколма Бредберија (Malcolm Bradbury, 1932–2000) и Дејвида Лоца (David Lodge, 1935-).

Мери Макарти 1951. године објављује роман *Академски гаж* (*The Groves of Academe*) који се сматра првим америчким сатиричним романом о универзитету. Наслов је преузет из Хорацијевих *Енода: Atque inter silvas academi quaerere verum* (*Истину потражи у академском гажу*). Затим, 1957. Владимир Набоков

¹ За транскрипцију властитих имена на енглеском језику коришћен је *Нови транскрипциони речник* Твртка Прћића (Прометеј, Нови Сад, 1998).

објављује духовит роман о трагикомичном руском професору, емигранту, који ради на измишљеном Веиндел колеџу (Waindell College). Први енглески „роман с кампуса“ јесте Ејмисов *Срећни Џим* (*Lucky Jim*), објављен 1954. године. Већ у првом од многих издања роман је постигао велику популарност. Покрећу је низ позитивних и негативних критика и отворио пут за будуће писце овог жанра: Дејвида Лоџа и Малколма Бредберија. Занимљиво је да су и Лоџ и Бредбери истакнути теоретичари и историчари књижевности што им је сигурно представљало добар темељ за писање властите прозе. Лоџ је написао више романа о академском животу: *Замјена мјеста: прича о два кампуса* (*Changing Places: A Tale of Two Campuses*), *Мали свијет: академска романса* (*Small World: An Academic Romance*), *Фин посао* (*Nice Work*), али и више огледа о Кингзлију Ејмису и о роману *Срећни Џим*. Малколм Бредбери је познат по историјама енглеске и америчке књижевности и по духовитим романима о студентима и професорима: *Није лијено јести људе* (*Eating People is Wrong*) и *Историчар* (*The History Man*). У овом раду биће ријечи о хумору и збиљи у академским круговима поратне Енглеске описаним у првом смијешном роману о професорима, Ејмисовом *Срећном Џиму*.

1.

Књижевнике универзитети занимају од давнина, али прве облике жанра „универзитетске прозе“ („university fiction“) Кенет Вомак (Kenneth Womack) везује за образовне реформе спровођене у Енглеској половином деветнаестог вијека, и за почетак школовања жена и одобравање њиховог приступа у светишта науке, Оксфорд и Кембриџ (Вомак, 2005: 326). Будући да су Оксфорд и Кембриџ били заједнички синоним за високо образовање, настаје емблематични назив „Оксбриџ“ („Oxbridge“) за мјесто радње литерарних академских дјела. У романима деветнаестог вијека описују се сентиментални, па и мелодраматски догађаји у фиктивном опису живота на „Оксбриџу“ (Вомак, 2005: 326).

Оно што ће универзитетским романима дати сатиричан тон јесу бројне иновације образовних реформи од друге половине деветнаестог вијека, од којих је прва – право жена на високо образовање, и друга – отварање нових универзитета. То ће значајно пољуљати утицај Оксфорда и Кембриџа на културни живот Енглеске. До стварања нових универзитета долази из више разлога, а прије свега због два свјетска рата и више економских криза. То ће утицати на политику „демократизације“ универзитета и увођење реформи. Влада спроводи реформе одмах по завршетку Другог свјетског рата. Оне су, прије свега, подразумијевале универзитетско образовање за припаднике свих друштвених класа (Ростон, 2011: 227). Ријеч је о такозваној Одредби о образовању (Education Act) из 1944. године. Циљ те законске одредбе био је у настојању да се што већи број студентата из радничке класе асимилиује у процес високог образовања. Дакле, образовање је требало да буде доступно свима без обзира на класно и имовинско стање. Ипак, реформа није постигла искључиво позитивне резултате. Вомак

је примијетио да је овај процес утицао на значајно повећање броја отуђених и дезоријентисаних младих људи у новом окружењу (Вомак, 2005: 331). Реформа је подразумијевала отварање нових универзитета и произвођење нових наставних кадрова. Тако су колеџи и технички институти претварани у универзитете, а универзитетски центри су отворани у индустријским градовима као што су Бристол, Манчестер, Лидс, Лестер, и други. Управо због радничких центара у којима су стасали нови универзитети, а у складу са индустријском архитектуром, они ће бити названи универзитетима од „црвене цигле“ („redbrick“ universities) (Вомак, 2005: 329).

Такве новороформиране универзитете пратила је импровизација универзитетског живота и рада и формално испуњавање академских услова. Тако се повећавао и број пријављених и одбрањених дисертација на скоро сасвим експлоатисане и неоригиналне теме (Ростон, 2011: 227). Јасно је да је овакав нагли преокрет који је, као и увијек, диктирала политика, морао оставити дубоког трага на оно што је некада значио термин „академски“. Заправо, тај термин је сада у многим аспектима означавао све супротно од онога што би требало да значи. Нове дисертације, без стручних ментора, нису биле добро урађене, а нови „доктори“ нису били дорасли постављеним задацима. Дакле, нову академску слику представљали су дезоријентисани студенти и нестручни професори. Како наводи Шафер, и сам Ејмис био је скептичан у вези са демократизацијом универзитета, па је тврдио, имајући у виду *хиперпродукцију* академских кадрова, да ће „више значити горе“ („more will mean worse“) (Шафер, 2006: 40).

Сви ови парадокси дјеловали су и комично, па многи писци нису одољели пориву да ту друштвену збиљу опишу. Тако је Кингзли Ејмис, некада оксфордски студент, приликом посјете свом пријатељу Филипу Ларкину (Philip Larkin), запосленом на универзитету у Лестеру, уочио „посебности“ академског живота. Након што се суочио са професорима, дошао је на идеју да напише један роман чија ће се радња одигравати на неком имагинарном провинцијском универзитету. Ејмис је тај утисак забиљежио у својим *Мемоарима*: „Боже, неко мора нешто предузети у вези с овим. Није да је грозно – добро, можда мало; то је ... један цјеловит облик егзистенције који се не види споља... Урадићу нешто у вези с тим“² (“Christ, somebody ought to do something with this. Not that it was... a whole mode of existence no one had got on to from the outside... I would do something about it“) (Шафер, 2006: 37–38). На то га је подстакло и лично искуство: бранио је дипломски рад о викторијанској поезији на Оксфорду и један од чланова комисије имао је приговоре у вези са његовим радом, због чега Ејмис неће бити ангажован на Оксфорду, него ће добити понуду за упражњено мјесто наставника на Универзитету у Свонзију у Велсу. Касније се Ејмис шалио говорећи да је тамо добио посао наставника јер је то било једино упражњено мјесто у Британији (Келкс, 2003: 101). Свакако да је то искуство помогло Ејмису у разради идеје о шаливој страни академске збиље. Недуго затим написаће роман, под насловом *Срећни Цим*. Светозар Кољевић сматра

² Гдје год то није посебно назначено, цитати су дати у сопственом преводу.

да баш овај роман представља новину у односу на дотадашњи „професорски роман“ у коме су аутори, професори културне историје или етнологије, приказивали „прошлост и њене обичаје у фантастичним фабулама“. У новом роману с кампуса сада „универзитетски наставници приказују себе и своје колеге као главне јунаке, по правилу у хумористичном светлу, те тако увелико одступају од основног ’озбиљног’, често и преозбиљног тона карактеристичног за традиционални ’професорски роман’“ (Кољевић, 2003: 281).

Поред тога, Ејмис је као студент припадао покрету „гњевних младих људи“ („angry young men“), који су жељели да роману врате „пре-џојсовку традицију“ („pre-Joycean tradition“) насупрот експерименталном роману као препознатљивом енглеском жанру (Шафер, 2006: 5). Стога су романи Кингзлија Ејмиса, Ајрис Мердок (Iris Murdoch), и Ангуса Вилсона (Angus Wilson) одговор на модернизам и покушај повратка ранијој, реалистичној и линеарној форми писања романа (Шафер, 2006: 5–6). И због тога је овај роман уједно и урнебесно смијешан и смртно озбиљан, и академска сатира и комична романтична прича. Као такав, он представља важан британски романескни поджанр друге половине двадесетог вијека (Шафер, 2006: 36). Ејмис је себе описивао као писца „серио-комедија“ („serio-comedy“), а роман *Срећни Џим* као „чудноват спој реализма и бајке“ („curious mixture of realism and fairy tale“) (Шафер, 2006: 40). Дејвид Лоц сматра да је ово, заправо, „комични роман“ и да, као такав, представља типично енглески феномен (Лоц, 1992: 110). Овакав роман, тврди Лоц, повезује два чиниоца: ситуацију и стил (Лоц, 1992: 110). Келкс (Keulks) сматра да Ејмис наставља књижевну традицију комичне сатире Хенрија Филдинга, реалиста попут Џорџа Елиота, и специфичног енглеског ритма и досјетљивости по којима су препознатљива дјела Ивлина Воа (Evelin Waugh) и П. Џ. Вудхауса (P. G. Woodhouse). Ови аутори развијали су књижевне ликове унутар друштвеног контекста чврсте друштвене мреже и тако стварали чврст морални пејзаж који је изражавао суштинске друштвене и умјетничке вриједности (Келкс, 2003: 27). Како примјећује Петровић, због „неувијеног ниподаштавања модернизма“, заобилазе га књижевне награде и признања (Петровић, 2003: 300). Бунт „гњевних младих људи“ и објављивање романа *Срећни Џим* догодили су се управо када је у часопису *Обзервер* (*The Observer*) почела да излази серија чланака на тему „Да ли је роман мртав?“ („Is the Novel Dead“) (Бредбери, 2001: 353). Стога је, како тврди Бредбери, ова оригинална и изузетно смијешна књига представљала егземпларни роман педесетих (Бредбери, 2001: 339) или како каже Келкс, књига је тада била – *славни случај* (*cause célèbre*) (Келкс, 2003: 105).

2.

Назив романа је у вези са именом главног јунака, Џима Диксона (Jim Dixon), новопридошлог асистента на Катедри за историју једног провинцијског универзитета, али и са пар старих рима које су мото романа: „О, срећни Џим, // Како му завидим, // О, срећни Џим, // Како му завидим“ („Oh, lucky Jim, // How I

envy him, //Oh, lucky Jim, How I envy him“). Зашто би неко завидио Џиму и због чега је он срећан сазнајемо на основу бројних комичних ситуација. Он је један лакоислени младић који уопште не схвата озбиљност академског позива, али он је истовремено најискренија и најбезазленија особа с обзиром на људе са којима се дружи и са којима сарађује. Академски контекст у овом роману не почива на култури и научности, него на до тада незамисливим концептима понашања академског особља: „универзитетски наставници ћаскају, ругају се или реже један на другог, унапређују се у виша звања или киселе у нижим, путују по свету, размењују се на семестар или годину дана, причају вицеве, изводе вербалне и невербалне трикове често подваљујући једни другима“ (Кољевић, 2003: 281). Ејмис је у свом есеју „Прави и измишљени људи“ („Real and Madeup People“) назначио кључне одреднице за каснију грађу романа: „Универзитетске шеме. Провинцијалац. Воли културу. Траљаву културу. Неприлагођен момак. Изгледа као да је против културе. Не-У. Не Оксбриџ. Пиво. Дјевојке. Не зна да каже оно што мисли. Проблеми са шефом. Гњаве га. Ужаси. Досадан шеф а) досадна дјевојка б) фина дјевојка долази али она је туђа. Чија?, итд“ („University shags. Provincial. Probably keen on culture. Crappy culture. Fellow who doesn't fit in. Seems anti-culture. Non-U. Non Oxbridge. Beer. Girls. Can't say what he really thinks. Boss trouble. Given chores. Disasters. Boring boss (a) so boring girl (b). Nice girl comes but someone else's property. Whose? etc.“) (Келкс, 2003: 109–110).

Понукан мотивом да дође до посла, а не до знања, Џим Диксон, историчар, медиевиста, својим размишљањем и понашањем руши стубове академске куле од слоноваче. Његови разлози за *избор уже струке* леже у чињеници да је писмене радове из те области било лакше положити, а кад се пријавио за посао, сматрао је да ће боље изгледати ако буде заинтересован за нешто специфично. Међутим, при томе није претпостављао да ће се тиме и бавити. Тако ће умјесто интелегентног оксфордског студента који је, како Џим каже, на разговору за посао, „тупио нашироко о савременим теоријама интерпретације“ („chewing the fat about modern theories of interpretation“) (Ејмис, 2000: 33], посао добити баш он. Да ствар буде још гора, њега *струка* уопште није занимала, штавише, баш њу је највише мрзио. Џим закључује: „Зар нисте примијетили да се сви усавршавамо у ономе што највише мрзимо?“ („Haven't you noticed how we all specialize in what we hate most?“) (Ејмис, 2000: 33). Овај закључак објашњава Џимове академске побуде и разумијевање њиховог смисла. Он је веома једноставно изманипулисао систем који је почивао на академским „величинама“ оваплоћеним у лику професора Велча (Welch), Џимовог будућег ментора. Приликом првог сусрета с њим Џим је био у чуду како је такав човјек могао доћи на универзитет: „Како је он постао професор историје, чак и на оваквом мјесту? Објављеним радовима? Не. Изузетном наставом? Ни близу. Како онда?“ („How had he become Professor of History, even at place like this? By published work? No. By extra teaching? Not in italics. Then how?“) (Ејмис, 2000: 8). Професор Велч је тако постао образац неталентованог човјека који је неким чудом доспио на врх друштвене љествице. Мосли сматра да је лик професора Велча – „антологија грозног укуса и склоности“ („an anthology of appalling tastes and proclivities“)

(Мозли, 2005: 306). Можемо закључити да ученом оксфордском ђаку на оваквом универзитету заиста није било мјеста. Зато за Цима, чији је животни кредо био да „из било које књиге прочита што је могуће мање“ („whose policy was to read as little as possible of any given book“) (Ејмис, 2000: 16–17), овај универзитет представља простор нових могућности.

Цимова стручна каријера такође креће лошим током. Његов чланак ће украсти уредник једног историјског часописа и објавити га на страном језику. Али, чланак сам по себи није представљао квалитет. Наслов и предмет чланка, који је требало да уведе Цима у свијет науке, представља директну алузију на бесмислене наслове докторских дисертација и научних радова на које се позива Вомак. Назив чланка је „Економски утицај развоја техника бродоградње, од 1450. до 1485.“ („The Economic Influence of the Development in Shipbuilding Techniques, 1450 to 1485“) (Ејмис, 2000: 15). Цим свој чланак посматра сасвим непристрасно и описује његову бесмисленост као „посмртну параду чињеница које изазивају зијевање“ („funeral parade of yawn-enforcing facts“) (Ејмис, 2000: 15). Иако је прочитао, или почео да чита низ сличних чланака, његов сопствени му је изгледао најгоре. Веома искрено, Ејмисов јунак уочава бесмисао свог научног ангажмана. Тема рада га не занима, али поучен моделом који је учио у другим радовима, он покушава да слиједи образац вртећи се у круг: „У разматрању ове необично занемарене теме“, почиње. ’Ове како занемарене теме? Ове необично шта теме? Ове необично занемарене шта? Због тога што је размишљао о свему овоме, умјесто да је подерао и запалио рукопис, осјећао се као још већи лицемјер и будала.“ („In considering this strangely neglected topic, it began. This what neglected topic? This strangely neglected what? His thinking all this without having defiled and set to fire to the transcript only made him appear to himself as more of a hypocrite and fool.“) (Ејмис, 2000: 14–15). Из оваквих примјера можемо видјети да ово није само комедија ексцентричних професорских нарави, него и разоткривање опште квазинаучности. Дакле, истраживачи чије радове је Цим читао или покушавао да чита указују на сличан степен неразумијевања суштине истраживања. Ејмисова сатира задире дубоко у суштину урушеног академизма и научности на веома конкретном примјеру младог човјека који треба да постане истраживач, а о самом истраживању не зна ништа. Кључна разлика између Цима и његових колега јесте у томе што је он свјестан свог незнања и површности. То га ставља у ред Филдингових лакомислених и наивних јунака, Тома Џонса (Tom Jones) и Јозефа Ендруза (Joseph Andrews).

Ипак, крађа таквог, неинвентивног чланка открива чињеницу да су постојали интелектуалци гори и од Цима и од Велча. И та крађа представља суноврат високог школства и научности, сатирично разбијање мита, постављено на темељу идеје да горе увијек може бити. Пад академизма се тиме не везује само за нове универзитете, него и за оне с традицијом, и за научне часописе и њихове уреднике. Талас универзитетске декаденције није селективно запљускивао установе и појединце.

Поставља се питање какви су студенти и шта они могу да науче? Неки студенти били су једва писмени, па ће Цим искористити њихов „стил“ пи-

сања у једном шaljивом пријетећем писму. Ипак, и на лошим универзитетима постоје добри и заинтересовани студенти, а они наставнике попут Цима плаше јер ће открити њихово незнање. Такав је, на примјер, Миши (Michie), Цимов некадашњи познаник из рата, тенкиста, који је уписао историју, а занима га управо средњи вијек. Миши га непрестано запитује о разним стварима: када ће добити силабус предмета или да му објасни термин „схоластика“. Цим касни са припремањем силабуса а термин „схоластика“ је један од оних с којима је увијек имао проблема: „Миши је знао пуно, или се чинило да зна, што није било добро. Једна од ствари које је знао, или се чинило да зна, била је схоластика. Диксон је читао, слушао, чак и изговарао ову ријеч барем десет пута дневно без разумијевања, иако се чинило да је разумије.“ („Michie knew a lot, or seemed to, which was bad. One of the things he knew, or seemed to, was what scholasticism was. Dixon read, heard, and even used the word a dozen times without knowing, though he seemed to.“) (Ејмис, 2000: 28–29). Стога је његова наставничка тактика избјегавање Мишија. Цим је свјестан да се неће још дуго моћи претварати да зна ствари. Он не прави значајну разлику између појмова „знати“ и „изгледати као да се нешто зна“. Јасно је да се Цим, као и сваки лош наставник, плаши добрих студената и онога шта они знају, па ипак он не покушава да ради на свом стручном усавршавању већ се са колегама студентима надмеће за наклоност zgodних студенткиња. Тако ће Цим искрено признати свом будућем добротичитељу Гор-Еркарту (Gore-Urquhart) каква је његова универзитетска каријера: „’Чини ми се да ниси срећан овдје; је ли тако?’ ’Да, мислим да сте сасвим у праву.’ ’У чему је проблем? У теби или у њима?’ ’Па, и једно и друго, рекао бих. Они траће моје вријеме а ја траћим њихово.’ („I’ve notion you’re not too happy in it; am I right?’ ‘Yes, I think you are right, on the whole.’ ‘Where’s the trouble? In you or in it?’ ‘Oh, both, I should say.’ ‘They waste my time and I waste theirs.’“) (Ејмис, 2000: 214).

За разлику од његових колега и професора који живе у заблуди да су велики, Цим зна да не зна. Иако не зна шта је „схоластика“, он зна да препозна јефтин начин изражавања свог ментора. Његов стил говора Цим ће подражавати у свом говору на тему симболичног наслова „Срећна Енглеска“ („Merry England“). То је кључни дио романа у коме се све покаже: и Цимова неспремност за универзитет и стање на универзитету. Тај говор ће означити крај његове кратке али незаборавне академске каријере. Цим је био толико пијан да је имитирајући професора Велча преврнуо пулт, па је и говор о срећној Енглеској свакако добио на значају. Рјечник професора Велча се састојао углавном од поштапалица и испразних флоскула, а будући да је проводио доста времена с њим, и Цим их је низао редом у свом говору: „наравно“, „схватате“, „како би се то могло рећи“, „интеграција друштвене свијести“, „идентификација рада са умјећем“ („of course“, „you see“, „as you might call it“, „integration of the social consciousness“, „identification of the work with craft“) (Ејмис, 2000: 223). Разумије се да су сви препознали „стил“ професора Велча.

Поред академских, Цим пролази и кроз низ личних невоља, нарочито када је ријеч о друштвеном и емотивном животу. Густа магла која обавија Цимов храм

знања и спознаја протеже се и на емоције. У клишеима размишља и о љубави, присјећа се напола запамћених изрека, које је рекао *неко*: Платон или Рилке, Аристотел или И. А. Ричардс (Ејмис, 2000: 72, 107). Њему то ништа не значи. Роман, каже Лоц, иако је комедија, није непрестано смијешан (Лоц, 2000: vi). Једино је Џимов однос према женама суптилнији и сложенији него што би се очекивало. И ту је Џим најозбиљнији (Лоц, 2000: xiii). За Џима су значајне двије жене: Маргарет, колегиница, и Кристина, Берtrandова дјевојка. Берtrand је син професора Велча, умишљени самопрозвани умјетник. Џимова веза са Маргарет није била успјешна, али он према њој никада није био немаран у оној мјери у којој би био према науци или студентима. Она је, наводно, емотивно скрхана јер је претходну лошу везу завршила покушајем самоубиства. Од почетка се слуги да њена веза са Џимом неће имати срећан крај. Краја није могло ни бити јер није било ни почетка. Преко Маргарет Ејмис показује један негативан тип универзитетске жене: она је неуротична, усамљена, неугледна, лошег укуса кад је ријеч о одијевању, склона преувеличавањима и патетици. Насупрот њој, Кристина је лијепа, допадљива, скромна и не припада академском миљеу и стога у роману представља Аријадну која ће Џима извести из универзитетског лавиринта.

Ипак, сваки инцидент који је у први мах изгледао веома лоше по Џимову каријеру и његов лични живот, испоставио се као срећан на крају. Јер, у готово филмски срећном завршетку, Џим добија и дјевојку и савршен посао, у складу са његовим могућностима, односно „врсту секретарског посла“ („sort of secretarial work“) (Ејмис, 2000: 233) који се састоји у томе да прима људе или да им каже да их његов надређени, то јест Гор-Еркарт, имућни Шкот, не може примити, па срећан одлази с Универзитета. Стога неки овај роман виде као бајку о мушкој Пепељуги (Мозли, 2005: 307).

Ејмис је одолио искушењу да подлегне обичају објављивања авантура омиљеног јунака у наставцима. Када је писао свој трећи роман *Свиђа ми се овдје* (*I Like it here*), помишљао је да уведе лик Џима Диксона кога ће послодавац Гор-Еркарт послати пословно у Португал. У Португалу би Џим сусрео писца по имену Кингзли Ејмис (Мозли, 2005: 304). Ејмис је схватио да то не би било у реду и да би тиме би умањио литерарни значај *Срећног Џима*. Ипак, Ејмис ће и у својим сљедећим романима обрађивати теме из универзитетског живота, на примјер, у роману *Џејкова ствар* (*Jake's Thing*) (Мозли, 2005: 308), или у романима *Рускиња* (*The Russian Girl*) и *Не можеш и једно и друго* (*You Can't Do Both*) (Петровић, 2003: 299).

Било би, дакле, погрешно рећи да је *Срећни Џим* само забаван роман. Ејмис је у овом роману водио рачуна о стилу, и нарочито је пажљиво бирао садржају прикладне ријечи. Како Лоц показује, његов језик је језик образованих, елоквентан, али не конвенционално елегантан, него управо онакав каквим се говорило на Оксфорду када је Ејмис био студент. Адекватном употребом језика остваривао је ефекат споре радње (slow-motion effect) у контрасту са динамиком неизбежне надоласеће невоље (Лоц, 1992: 112).

Овим романом хтио је да разобличи сваки облик лицемјерја; да изазове побуну против оних који се претварају, било да су интелектуалци или не, односно

против свих оних који више цијене спољашње форме од суштине. Каже Ејмис: „Култура је добра, али не као код Велчових. Образовање је добро... али оно је и погубно ако се не спроводи како треба.“ („Culture’s good, but not the way the Welches did it. Education is good... but it is self-defeating if it isn’t done properly“) (Келкс, 2003: 110–111). Ову тврдњу Ејмис је образложио и у роману Џимовим објашњавањем Гор-Еркарту о својим проблемима на послу. Када га Гор-Еркарт упита да ли је предавање историје траћење времена, Џим ће одговорити: „Не. Ако се добро и разумно предаје, историја људима може бити жестоко корисна. Али у пракси није тако. Настају проблеми. Не знам ко је зато крив. Лоша настава је главни проблем. Мислим, није због лоших студената.“ („No. Well taught and sensibly taught, history could do people a hell of a lot of good. But in practice it doesn’t work out like that. Things get in the way. I don’t quite see who’s to blame for it. Bad teaching’s the main thing. Not bad students, I mean.“) (Ејмис, 2000: 214).

3.

На крају схватамо суштину насловне синтагме „срећни Џим“, јер ће сваки поштен човјек завидјети „срећковићу Џиму“ који у овом свијету може да буде оно што јесте. Џим се ослободио *сујете* која би га гурала ка напредовању у каријери и *маске* заинтересованог асистента и научника, карактеристичне за универзитетски свијет. Срећни сплет околности јесте једна врста компензације за његову искреност према себи. Али, наслов имплицира и судбину других који су остали на универзитетима и питање њихове среће, јер читаоци схватају да ни Велч, ни Маргарет, ни многи други нису ни бољи, ни вриједнији ни талентованији од Џима. Они живе у својим кулама од карата брижљиво заобилазећи све незгодне посљедице искрености.

Овај, како кажу, романескни *славни случај* заиста је узбуркао књижевну критику у Енглеској педесетих година. Угледни критичари попут Сирила Конолија (Cyril Connolly), или писци попут Сомерсета Мома (Somerset Maugham), сматрали су овај роман „превратничким“, тумачећи га, по ријечима Ејмисовог биографа, Ерика Џејкобса (Eric Jacobs), као представника *новог таласа* простоте и некултуре у умјетности (Џејкобс, 1996: 20). У приказу романа, објављеног у *Сандеј Тајмсу* (*The Sunday Times*) у децембру 1955. године, Сомерсет Мом указује на појаву једне нове класе, оваплоћене у лику Џима Диксона, класе „пролетеријата с бијелим оковратником“ („white collar proletariat“) (Џејкобс, 1996: 151). Та класа је њега итекако плашила јер је духовитост романа била само површна слика дубоких промјена у енглеској култури. За њега је порука романа била пророчка јер је откривала наличје високог школства, и нарочито наличје новог академског особља:

„Они не иду на универзитет да би стекли културу, него да добију посао, а кад га добију, онда забушавају. Немају манира, и отужно су неспремни да се суоче са било каквим друштвеним проблемом. Њихов појам славља је у томе што ће

отићи у паб и попити шест кригли пива. Они су подли, злонамјерни и завидни. Писаће анонимна писма да би угњетавали млађе колеге и прислушкиваће телефонски разговор који их се не тиче. Дарежљивост, љубазност, великодушност су особине које они презиру. Они су шљам. Напустиће универзитет чим се укаже прилика. Неки ће, без сумње, потонути, можда с олакшањем, у скромну класу из које су потекли; неки ће се одати пићу; неки криминалу, и отићи ће у затвор. Други ће постати директори школа и обликоваће младе, или новинари и обликоваће јавно мњење. Неколицина ће стићи до Парламента, постаће министри и владати земљом. Сматрам се срећним што то нећу доживјети.“

„They do not go to university to acquire culture, but to get a job, and when they have got one, scamp it. They have no manners, and are woefully unable to deal with any social predicament. Their idea of a celebration is to go a public house and drink six beers. They are mean, malicious and envious. They will write anonymous letters to harass a fellow undergraduate and listen to a telephone conversation that is no business of theirs. Charity, kindness, generosity are qualities which they hold in contempt. They are scum. They will in due course leave the university. Some will doubtless sink back, perhaps with relief, into the modest class from which they emerged; some will take to drink, some to crime, and go to prison. Others will become schoolmasters and form the young, or journalist and mould public opinion. A few will go into Parliament, become Cabinet Ministers and rule the country. I look upon myself as fortunate that I shall not live to see it.“ (Коста, 1994: 112).

Колико год ова критика изгледала и академска и класно елитистичка, она је покренула једну тему, актуелну и код нас у садашњем тренутку наше „транзиције“. Мом је веома убједљиво приказао развојни пут људи попут Џима Диксона, али и оних који су гори од њега као што су професор Велч, његов син или уредник који му је украо чланак. Он није негирао писатељски таленат Кингзлија Ејмиса, али је сматрао да је Џим Диксон, један од омиљених антијунака књижевне сцене двадесетог вијека, метафора опште појаве о ондашњем образовном систему. Он је указао на озбиљност ове друштвене комедије и на поруку коју она скрива у позадини веселих универзитетских догодовштина.

Може се рећи да је по добро увјежбаном класичном моделу, да се кроз смијех каже истина (*Ridendo dicere verum*), и Кингзли Ејмис разобличио „академски гај“ Енглеске педесетих година прошлог вијека. Зато је пажљивом читаоцу ова Ејмисова „академска комедија“ и својеврсна „историја“, „учитељица живота“, колико и забавна литература.

Литература

- Бредбери: Bradbury, Malcolm. 2001. *The Modern British Novel, 1878–2001*. London: Penguin Books.
- Вомак: Womack, Kenneth. 2005. Academic Satire: The Campus Novel in Context. In Brian W. Shaffer (ed.), *A Companion to the British and Irish Novel, 1945–2000*. Oxford: Blackwell Publishing, 326–339.

- Ејмис: Amis, Kingsley. 2000. *Lucky Jim*. London: Penguin Books.
- Кадон: Cuddon, J. A. 1998. *The Penguin Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*. London: Penguin Books.
- Келкс: Keulks, Gavin. 2003. *Father and Son, Kingsley Amis, Martin Amis and the British Novel since 1950*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Кољевић, Светозар. 2003. *Енглески романсијери двадесетог века (1914–1960)*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Коста: Costa, Richard Hauer. 1994. *An appointment with Somerset Maugham: and other literary encounters*. Texas A&M University: Consortium Press.
- Лоџ: Lodge, David. 1992. *The Art of Fiction*. New York: Viking, Penguin.
- Лоџ: Lodge, David. 2000. Introduction. In Kingsley Amis. *Lucky Jim*. London: Penguin Books. v-xv
- Мозли: Moseley, Merritt. Amis, Father and Son. In Brian W. Shaffer (ed.), *A Companion to the British and Irish Novel, 1945–2000*. Oxford: Blackwell Publishing, 303–312.
- Петровић: Petrović, Novica. 2003. Od gnevnog mladog čoveka do matorog čangrizala: Slučaj Kingzlija Ejmisa. *Reč*, no. 69/15. 299–322.
- Ростон: Roston, Murray. 2011. *The Comic Mode in English Literature, From the Middle Ages to Today*. New York: Continuum.
- Џејкобс: Jacobs, Eric. 1996. *Kingsley Amis: A Biography*. London: Hodder and Stoughton.
- Шафер: Shaffer, Brian W. 2006. *Reading Novel in English 1950–2000*. Oxford: Blackwell Publishing.

Marija Letić

SERIOUSNESS OF AMIS'S SATIRE

Summary: Since the time of Swift the satirical novel has represented one of the favourite genres of English and American novelists. Here we are going to pay attention to the specific form of satire – academic satire (campus novel). The first relevant novel which unveils the academic *milieu in literature* is Amis's *Lucky Jim*. The setting of his novel covers the mid-20th century, the period of the *modernisation* of British higher education. We will point out literary patterns, stylistic aspects, interesting characters and particularly the seriousness of his humour based on merry academic community.